

В. П. Чайковська,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

V. P. Chaykovska,
PhD, Associate Professor, Department of Finance, Vinnitsa trade and economic institute KNTEU

THE ESTIMATION OF FINANCIAL RELIABILITY PROVIDING OF UKRAINIAN INSURANCE ORGANIZATIONS

У статті проаналізовано сучасні погляди на поняття фінансової надійності страхових організацій, оцінено достатність рівня фінансової надійності страховиків України за допомогою оцінки власного капіталу, страхових резервів, активів, частки перестраховування страховими компаніями та встановлено рівень дотримання ними критеріїв забезпечення фінансової надійності.

In the article modern looks are analysed to the concept of financial reliability of insurance organizations, the sufficientness of level of financial reliability of insurers of Ukraine is appraised by the estimation of property asset, insurance backlogs, assets, by insurance companies and the level of observance is set by them criteria of providing of financial reliability.

*Ключові слова: страхова організація, фінансова надійність страховика, страхові резерви.
Key words: insurance organization, financial reliability of insurer, insurance backlogs.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Страховий захист поступово стає невід'ємним атрибутом вітчизняної економіки, з кожним роком у вітчизняних страховиків з'являється все більше клієнтів як серед юридичних, так і серед фізичних осіб. Важливою передумовою формування в Україні реальних ринкових відносин є зростання ролі страхових компаній як однієї з ключових ланок фінансово-кредитної системи. Безперечно, лише фінансово надійні страховики будуть ефективно впливати на фінансовий ринок, оскільки відсутність або низький рівень фінансової надійності суб'єкта господарювання призводить до його неплатоспроможності, а у кінцевому результаті і до банкрутства. Слід зазначити, що занадто високий рівень надійності буде обтяжувати страховика надмірними запасами та буде заважати здійснювати прибуткову діяльність. Розглядаючи стабільність функціонування страхових компаній доцільно зауважити, що для даних фінансових установ властиві специфічні особливості організації надання і реалізації послуг, що відповідно зумовлюють і умови організації їх фінансової роботи. Так, страховальник сплачує грошові кошти за послуги, які він отримує в майбутньому, за умов настання страхового випад-

ку. Таким чином, споживачі страхових послуг купують гарантію відшкодування збитків у разі настання певних несприятливих подій. Дана особливість страхової діяльності обумовлює визначальну роль високого рівня фінансової надійності страхової компанії. Саме здатність страховика відповідати за взятими на себе зобов'язаннями у будь-який період часу є основою його функціонування і умовою подальшого розвитку. Отже, функціонування страхового ринку України в умовах посилення інтеграційних процесів та концентрації капіталу у фінансовому секторі економіки визначає необхідність детальнішого дослідження проблем оцінки фінансової надійності страхових компаній та вдосконалення методів її забезпечення з урахуванням як світового досвіду, так і особливостей подальшого розвитку страхової галузі в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження окремих аспектів фінансової надійності страховиків розглядаються у працях таких зарубіжних вчених, як Д.Бланд, Р.Курек, К. Лоу, А. Манес, А. Пфайффер, Ф. Ромейке, А. Сандстрем та інших.

Діяльність страхових організацій та їх розвиток розглядається у працях таких українських та російських дослідників, як Александрова М., Базилевич В., Бігдаш В., Бойко А., Внукова Н., Єрмошенко А., Горбач Л., Демчишин О., Добош Н., Кладницька Т., Ковтун І., Малинич Г., Маруженко Д., Нагайчук Н., Осадець С., Папка О., Сисоєва Л., Сороківська М., Супрун А., Тарельник Н., Ткаченко Н., Фисун І., Хмелевська Н., Шірінян Л., Шумелда Я., Юлдашев Р. та інших. Проте результати проведених досліджень не можуть повною мірою задовольнити потреби теорії і практики забезпечення фінансової надійності страхових компаній. Аналіз напрацювань у цій сфері дає змогу зробити висновок про те, що дослідження концентруються переважно на окремих напрямках фінансової діяльності страхових компаній, в той час як належний синтез даних, отриманих внаслідок цих досліджень, системно не здійснюється.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є проведення критичного аналізу літературних джерел з питань фінансової надійності страхових організацій та комплексної оцінки фінансової надійності страхових компаній, які діють на страховому ринку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасній економічній літературі відсутній єдиний методологічний підхід до трактування сутності поняття "фінансова надійність страхової компанії". Це можна пояснити такими причинами:

— по-перше, вивчення питань, пов'язаних із забезпеченням умов фінансово стійкого функціонування страхових компаній, підтриманням їх постійної платота конкурентоспроможності, привернуло до себе увагу вітчизняних науковців і практиків лише після демонополізації страхового бізнесу та активізації розвитку фінансового посередництва;

— по-друге, специфіка діяльності страхових компаній, особливості формування та використання фінансового капіталу, обчислення фінансових результатів тощо не дозволяють застосовувати до інтерпретації їх діяльності підходи, придатні для інших підприємств.

Надійність, з технічної точки зору, — це "здатність виробу виконувати задані функції, зберігати свої експлуатаційні показники в заданих межах за визначених режимів роботи та умов використання, технічного обслуговування, ремонту і транспортування". Таким чином з фізичної точки зору поняття "надійність" характеризує властивість системи зберігати в часі у встановлених межах значення всіх параметрів, які характеризують здатність виконувати потрібні функції в заданих режимах і умовах функціонування.

Загальноприйнятий підхід до визначення фінансової надійності страхової компанії наведений С.С. Осадем. Фінансова надійність страховика — це спроможність страховика виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестрахування у випадку впливу несприятливих чинників [6, с. 245]. Тому стійка фінансова надійність страхових операцій дає змогу страховикові виконати усі зобов'язання за будь-яких несприятливих обставин.

Фінансову надійність страхових компаній також визначають як "здатність виконувати взяті на себе зобов'язання за усіма укладеними договорами страхування". Г.В. Чернова підтримує останнє трактування, акцентуючи увагу на здатності виконувати "страхові зобов'язання" [9, с. 92].

Аналогічне поняття з уточненням на виконанні зобов'язань "за договорами страхування та перестрахування" дають О.Д. Вовчак, В.Д. Бігдаш і авторський колектив навчально-методичного посібника "Страхування: теорія та практика" [2, с. 234]. Крім того, значна частина дослідників, зокрема Федорова Т.А., Орланюк-Малицька Л.А., Шірінян Л.В., Барановський О.І., Єрмошенко А.М. уточнюють вищенаведене визначення в розрізі умов забезпечення виконання зобов'язань страховика (кількісний і якісний стан фінансових ресурсів або потоків) та необхідності страхової компанії протистояти змінам внутрішнього і зовнішнього середовища і, відповідно, забезпечувати ефективну діяльність та розвиток організації [3; 10].

Під фінансовою надійністю також розуміють "здатність страхової компанії зберігати нормальний стан фінансових потоків під впливом незначних збурень зовнішнього середовища, постійне збалансування або перевищення доходів над витратами по страховому фонду в цілому". Це визначення фінансової надійності не можна вважати повним, оскільки в ньому враховані лише "незначні збурення з боку зовнішнього середовища". Але, загальновідомо, що збурення, викликані подіями у внутрішньому середовищі, також можуть відчутно впливати на стан фінансових потоків.

Децо схоже інтерпретує сутність фінансової надійності страхової компанії і М.М. Александрова: "постійне переважання доходів над витратами в межах розрахунків за страховим фондом, яке забезпечується платоспроможністю страховика" [1, с. 84]. Подібної думки дотримується і А.А. Кудрявцев, який визначає фінансову надійність як "забезпечення такої структури доходності та ліквідності вкладень, яка мінімізує технічний ризик страхування". У цілому поділяючи позицію згаданих науковців, надзвичайно спірним є твердження про те, що фінансова стійкість страховика визначається рівнем його прибутку лише від страхової діяльності. Страхуванню об'єктивно притаманна інвестиційна функція, а наявність необхідних джерел робить інвестиційні операції невід'ємною частиною страхового бізнесу. Хоча метою страхової діяльності є надання послуг, які мають виражений соціальний характер, а метою інвестиційної діяльності є одержання прибутку, вони органічно пов'язані між собою. З одного боку, джерелом фінансування інвестиційної діяльності є страховий фонд, з другого — прибуток від інвестиційної діяльності може бути спрямований на фінансування страхових операцій.

Деякі автори намагаються визначити фінансову надійність страховика через систему відповідності граничних величин встановленим нормативам. Для цього вони окреслюють комплекс показників для оцінки фінансової надійності страхових компаній. Деякі прихильники цього підходу наголошують на необхідності формування комплексів таких показників окремо для компаній, які здійснюють страхування життя, компаній, які надають інші види страхування, і для перестрахових

Таблиця 1. Динаміка власного капіталу страхових компаній за 2008—2012 рр.

Назва страхової компанії	Розмір власного капіталу, тис. грн.					Приріст (зменшення) власного капіталу, %			
	2008	2009	2010	2011	2012	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011
Оранта	167369	277807	775308	801922	803285	65,98	179,1	3,43	0,17
Лемма	924782	1010184	1009542	1033012	126689	9,23	-0,1	2,32	-87,7
ПЗУ Україна	187930	130141	40886	295997	110765	-30,7	-68,6	623,9	-62,6
АСКА	215324	315316	322455	294257	285123	46,4	2,26	-8,74	-3,1
Універсальна	147513	232588	197899	182249	266950	57,7	-14,9	-7,91	46,5
Брокбізнес	55557	72380	121901	144391	152346	30,3	68,42	18,45	5,51
Провідна	142366	467518	239855	115055	214068	228,4	-48,7	-52	86,06
Українська страхова група	106283	111069	112021	111849	150325	4,5	0,86	-0,15	34,4
Альфа страхування	26024	104552	133835	133953	101435	302	28,01	0,09	-24,3
ПРОСТО-страхування	48424	64381	62925	101532	100347	32,9	-2,26	61,35	-1,17

компаній (при цьому не наводячи методу розрахунку показників). Натомість Н.О. Кобилінець для визначення фінансової стійкості страховика пропонує застосовувати такі показники: "достатність власного капіталу, забезпеченість страховими резервами, платоспроможність, ліквідність, прибутковість і рентабельність" [4, с. 193]. Але цей підхід викликає певні зауваження. По-перше, запропоновані для трактування фінансової надійності показники практично дублюють вимоги вітчизняного законодавства щодо визначення умов забезпечення платоспроможності страховика: відповідності сплаченого статутного фонду, наявності достатніх страхових резервів і додержання нормативу платоспроможності. По-друге, автор, на свій розсуд сформувавши перелік показників, які не мають єдиних нормативних критеріїв, пропонує використовувати їх для характеристики фінансової надійності страховика.

Вчені-економісти В.П. Пантелєєв і С.П. Халява підкреслюють, що "оцінка рівня фінансової надійності залежить від обраної стратегії і є суб'єктивною, як суб'єктивна й оцінка якості будь-якої системи, яка залежить

Таблиця 2. Коефіцієнт забезпечення власними коштами страхових резервів страхових компаній за 2008—2012 рр.

Назва страхової компанії	Значення коефіцієнту				
	2008	2009	2010	2011	2012
Оранта	1,01	1,01	2,31	3,07	3,28
Лемма	3,35	3,25	3,64	4,15	0,5
ПЗУ Україна	1,91	1,19	0,36	1,76	0,55
АСКА	1,59	2,72	2,11	1,90	1,59
Універсальна	1,70	1,70	1,09	0,94	1,38
Брокбізнес	1,90	1,00	1,23	1,47	2,27
Провідна	1,76	2,87	1,02	0,32	0,55
Українська страхова група	0,81	0,73	0,97	0,80	1,02
Альфа страхування	1,72	1,35	0,23	2,27	1,23
ПРОСТО-страхування	0,55	0,69	0,80	1,16	1,17

від того, чому віддає перевагу особа, яка приймає рішення" [8, с. 65]. Не можна погодитися з наведеною точкою зору з таких причин:

— по-перше, фінансова надійність є характеристикою, що висвітлює фінансовий стан на певну дату, тобто це статична величина. А стратегія — це дії, що розгортаються в часі, вони можуть впливати на фінансову надійність (поліпшуючи або погіршуючи її), але не на оцінку її фактичних характеристик, яка проводиться в даний час і в даному місці;

— по-друге, чинні нормативно-правові акти встановлюють умови та критерії забезпечення фінансової надійності, отже, їх дотримання є об'єктивною вимогою.

Таким чином, охарактеризований підхід не дозволяє правильно інтерпретувати сутність поняття "фінансова надійність".

Визначення Н. Кирилової, яка інтерпретує фінансову надійність страхових компаній як "здатність забезпечувати свої зобов'язання відносно усіх суб'єктів ринку, адаптуватися до мінливого економічного середовища, реалізовуватися як страховик у ринковій економіці", є не зовсім чітким, адже забезпечення зобов'язань ще не означає їх виконання, по-перше, своєчасно, а по-друге, у повному обсязі. Таку нечіткість у цьому визначенні долає Я.Є. Телєпін, який повністю погоджуючись з підходом Н. Кирилової, акцентує увагу на "здатності виконання своїх зобов'язань" [5, с. 34].

Підводячи підсумок аналізу даної категорії, можна зазначити, що фінансова надійність страхової компанії — це економічна категорія, що характеризує такий стан фінансових ресурсів, їх розподілу і використання, за якого страхова компанія залишається платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, в якому вона перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика.

Встановлено, що основними складовими забезпечення фінансової надійності страхових компаній є: власний капітал, страхові резерви, перестраховання, інвестиційна діяльність та тарифна політика. Від якості управління ними керівництвом страховика і буде залежати наскільки добре буде почувати себе організація на страховому ринку в тих чи інших умовах [3, с. 47].

Першочерговою умовою забезпечення фінансової надійності страховика є розмір власного капіталу. Власний капітал страхової компанії є гарантією збереження її фінансової надійності, навіть за умови недостатності страхових премій та прибутку від інвестиційної діяльності, необхідних для виконання поточних та довгострокових зобов'язань. Нарощення власного капіталу страховика є свідченням зміцнення позиції компанії на ринку.

Динаміка власного капіталу страховиків України за 2008—2012 рр. відображена в табл. 1.

Найбільшим розміром власного капіталу протягом 2008—2011 років володіла ПАТ "СК "Лемма", але в 2012 році спостерігалось різке зниження на 87,7%. Слід зазначити, що стабільний приріст власного капіталу протягом 2008—2012 років спостерігався у таких страховиків, як НАСК "Оранта", СК "Брокбізнес" та з незначним відхиленням ПАТ "Українська страхова група". Такі страхові компанії, як "ПЗУ Україна" та СК "Провідна", демонструють різкі зміни в капіталі як в сторону збільшення, так і зменшення. Однак динаміка та розмір власного капіталу не є безперечним критерієм фінансової надійності страховика. Критерієм оцінки слугує співвідношення між розміром власного капіталу та обсягом страхових резервів. У табл. 2 визначено коефіцієнт забезпечення власника коштами, який в свою чергу розраховується як відношення власного капіталу до величини страхових резервів. Нормативне значення показника — дорівнювати або бути більшим за "1" [5, с. 193].

Отже, дані табл. 2 свідчать про те, що НАСК "Оранта", ПАТ "АСКА", ПАТ "Брокбізнес" протягом 2008—2012 років дотримувались нормативного значення показника. Деякі компанії, такі як ПАТ "СК "Універсальна", "ПЗУ Україна", мали незначні відхилення протягом одного року. ПАТ "ПРОСТО-страхування" та АТ "Українська страхова група" мають значні відхилення від нормативного значення показника.

На рис. 1 графічно відображений показник забезпечення власними коштами страхових резервів за 2012 рік.

Отже, більшість компаній дотримуються нормативного значення показника. ПАТ "СК "Лемма", "ПЗУ Україна" та СК "Провідна" мають значення нижче, що означає, що відповідні страхові компанії взяли на себе досить багато зобов'язань і в майбутньому можуть виникнути проблеми з їх погашенням.

Фінансова надійність страхової компанії насамперед визначається її рівнем платоспроможності, який має підтримуватись постійно. Платоспроможність означає можливість, здатність страховика відповідати за своїми зобов'язаннями. Коефіцієнт платоспроможності розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі коштів, авансованих в його діяльність.

Мінімальне (нормативне) значення коефіцієнта платоспроможності > 0,5. Таке значення цього показника дає змогу припустити, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті власними активами. Збільшення коефіцієнта платоспроможності свідчить про більшу фінансову незалежність, підвищення гарантії погашення підприємством своїх зобов'язань. Отже, що більший коефіцієнт платоспроможності, то вищий рівень фінансової надійності страховика.

Отже, як видно з табл. 3, нормативного значення коефіцієнту протягом 2008—2012 років дотрималась лише ПАТ "АСКА". Такі компанії

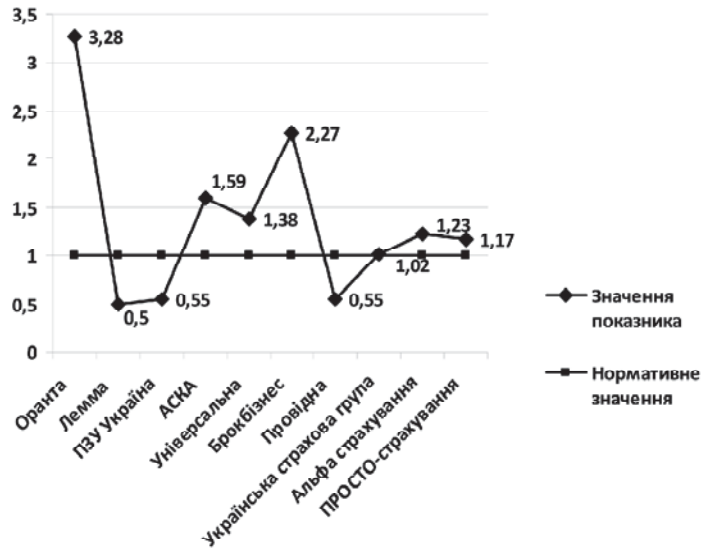

Рис. 1. Показник забезпечення власними коштами страхових резервів за 2012 р.

Таблиця 3. Коефіцієнт платоспроможності українських страховиків за 2008—2012 рр.

Назва страхової компанії	Значення коефіцієнту				
	2008	2009	2010	2011	2012
Оранта	0,43	0,47	0,65	0,69	0,76
Лемма	0,66	0,50	0,73	0,71	0,07
ПЗУ Україна	0,64	0,53	0,21	0,60	0,65
АСКА	0,64	0,77	0,78	0,77	0,73
Універсальна	0,48	0,54	0,46	0,47	0,57
Брокбізнес	0,50	0,43	0,53	0,67	0,72
Провідна	0,58	0,73	0,48	0,18	0,29
Українська страхова група	0,40	0,43	0,49	0,50	0,48
Альфа страхування	0,64	0,57	0,07	0,66	0,52
ПРОСТО-страхування	0,32	0,36	0,31	0,48	0,48

як, НАСК "Оранта", ПАТ "СК "Універсальна", ПАТ "Брокбізнес", ТА "Українська страхова група", мають незначні відхилення від нормативного показника.

Як свідчать дані рис. 2, в 2012 році більшість компаній дотримуються нормативного значення відповід-

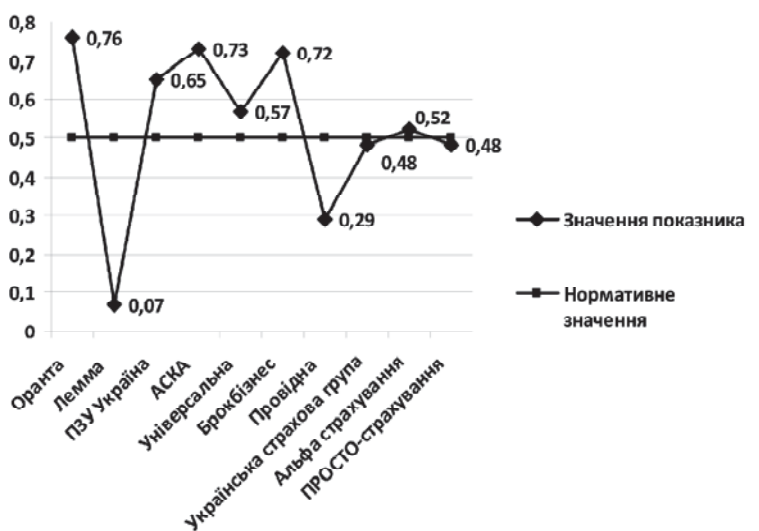

Рис. 2. Коефіцієнт платоспроможності українських страховиків, 2012 р.

Таблиця 4. Динаміка частки страхових платежів, що була передана у перестраховання за 2008—2012 рр.

Назва страхової компанії	Частка страхових платежів, %				
	2008	2009	2010	2011	2012
Оранта	8,14	23,44	27,64	9,93	8,43
Лемма	90,28	92,31	97,24	69,92	41,47
ПЗУ Україна	11,72	17,22	23,52	20,77	21,32
АСКА	35,55	44,6	45,28	44,1	37,14
Універсальна	22,49	19,43	10,82	12,31	11,58
Брокбізнес	46,13	6,31	14,99	25,39	6,48
Провідна	24,78	21,27	11,6	11,91	12,04
Українська страхова група	4,43	3,07	3,41	7,28	5,94
Альфа страхування	12,21	11,08	12,65	12,27	5,02
ПРОСТО-страхування	9,66	6,69	5,38	5,94	6,45
Всього по Україні	35,7	37,7	43,4	46,5	28,6

ного коефіцієнта. Так, НАСК "Оранта" — 0,76, "ПЗУ Україна" — 0,65, АТ "АСКА" — 0,73, ПАТ "СК "Універсальна" — 0,57, ПАТ "Брокбізнес" — 0,72, ПАТ "Альфа Страхування" — 0,52. ПАТ "СК "Лемма" має дуже низькі гарантії щодо погашення своїх зобов'язань за рахунок власного капіталу, оскільки значення показника платоспроможності є дуже низьким. Низьке значення показника мають також СК "Провідна", ПАТ "Українська страхова група" та АТ "ПРОСТО-страхування".

Фінансова надійність страховика забезпечується і таким інструментом, як перестраховання. Метою перестраховання є те, що страховик передає частку ризику перестраховикові і далі в повному обсязі несе відповідальність перед страхувальником. Тому визначення розміру власного утримання зобов'язань має дуже велике значення. Справді, якщо розмір зобов'язань буде надто високим, то в разі настання страхового випадку у страховика може не бути достатньо коштів для покриття збитків страхувальників. Частка переданих у перестраховання страхових платежів повинна бути меншою за 50%, що характеризує незалежність страхової організації від перестраховика.

Як свідчать дані табл. 4, частка страхових платежів, що передається у перестраховання по Україні знаходиться в межах 30—50%.

Проаналізувавши страхові компанії України, слід відзначити ПАТ "СК "Лемма", частка переданих платежів якої є досить високою, що є свідченням високої залежності компанії від перестраховиків. Інші страхові компанії застосовують перестраховання в розмірах до 45%.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, слід зазначити, що поняття "фінансова надійність страховика" має свою специфіку від особливостей галузі страхування, на відміну від інших сфер економіки. Організація, яка не займається страховою діяльністю, використовуючи залучені кошти, як правило, точно знає, кому з ділових партнерів, коли і скільки їй потрібно заплатити. У страхових компаніях ситуація інша. Основну частину своїх активів страховик формує за рахунок залучених коштів, однак терміни і розміри майбутніх виплат страхувальникам він може оцінити лише з використанням імовірнісного підходу.

При виконанні своїх зобов'язань страховик орієнтується не лише на кошти страхових резервів, спеціально призначених для здійснення страхових виплат, а й на інші власні кошти, вільні від будь-яких зобов'язань. На нинішньому етапі розвитку страхового ринку України забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є одним із пріоритетних завдань. Слід підкреслити, що в ході посилення процесів економічної глобалізації успішне функціонування страхових компаній значною мірою залежить саме від рівня їх фінансової стійкості. Лише забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання фінансового потенціалу в майбутньому.

Оцінивши фінансову надійність страхових компаній в Україні, визначили, що за окремими показниками спостерігаються проблеми щодо дотримання нормативних значень. Проведено аналіз приросту капіталу, забезпечення власними коштами страхових резервів, платоспроможності українських страховиків та оцінено залежність страховиків від перестраховання. За даними 2012 року до компаній з найвищим рівнем фінансової надійності в Україні можна віднести НАСК Оранта, АХА Страхування, Українська страхова група, Брокбізнес, ПЗУ Україна, Альфа Страхування, АСКА, Generali Гарант, Лемма та інші.

Література:

1. Александрова М.М. Страхування: навч.-метод. посібн. / М.М. Александрова. — К.: ЦУЛ, 2002. — 208 с.
2. Бігдаш В.Д. Страхування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Бігдаш. — К.: МАУП, 2006. — 448 с.
3. Єрмошенко А.М. Нова політика у сфері платоспроможності страхових компаній Європейського Співтовариства / А.М. Єрмошенко, В.В. Поплавська // Фінанси України. — 2007. — № 11. — С. 103—110.
4. Кобилиця Н.О. Система оцінки фінансової стійкості страхової компанії / Н.О. Кобилиця, О.О. Лопата, Л.Л. Лялька // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.5. — С. 191—196.
5. Кириллова Н. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний / Н. Кириллова // Страхование дело. — 2001. — №2. — С. 15—19.
6. Осадець С.С. Страхування: підручн. / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
7. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
8. Пантелєєв В.П. Фінансова стійкість комерційного банку: деякі проблеми її регулювання / В.П. Пантелєєв, С.П. Халява // Вісник НБУ. — 1996. — №2. — С. 63—69.
9. Чернова Г.В. Основы экономики страховой организации по рисковому видам страхования / Г.В. Чернова. — СПб.: Питер, 2005. — С. 193.
10. Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л.В. Шірінян // Фінанси України. — 2005. — № 9. — С. 70—81.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013 р.